

— Mange kunne ha vært hjulpet hvis de hadde søkt lege og psykiatrisk hjelp tidligere.

Overlege Leif Foss:

Bittert når «luften går ut av ballongen»

— Som oftest vil de som har en hard krigsinnsats bak seg være plaget av søvnvansker og mareritt, og i mange tilfeller vil disse vanskene først oppstå som senvirkninger i 50 til 70 årsalderen.

Det er overlege Leif Foss ved psykiatrisk avdeling ved Fylkessykehuset, som sier dette. Overlege Foss har tidligere vært 8 år ved psykiatrisk avdeling ved Molde sykehus og har således en spesiell erfaring med psykiske etterkrigs lidelser.

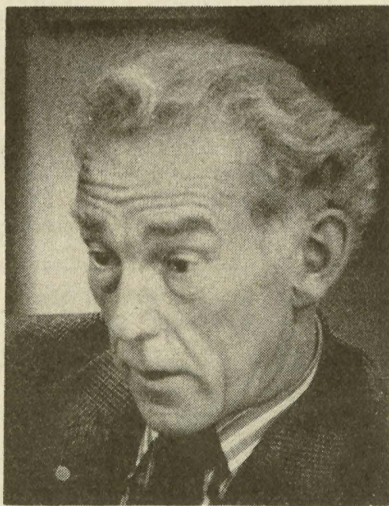
— Hvor stort er omfanget av alkoholsime, som følge av krigen?

— En del har nok fått varige alkoholproblemer. Mange av dem jeg har vært i kontakt med har fortalt at allerede under krigen var alkoholforbruket påtagelig, slik at enkelte allerede da begynte å få problemer, men mitt inntrykk er at alkoholistene utgjør en hundredel av de krigspensjonerte.

De fleste av de psykiske skadde hadde en rolig periode etter krigen, hva mareritt og angst angår. Men i 50-60-årsalderen begynner vanskene. Disse kommer i form av tretthet, med påfølgende nedsatt arbeids-effektivitet, og da må selv disse karene, som virkelig var barske typer, melde pass. Og her ligger et stort problem, som det er vanskelig å se i øynene for den

som er blitt utsatt for disse symptomene. Det er bittert å måtte konstatere at «luften går ut av ballongen». De makter rett og slett ikke å utføre det arbeid de har utført i mange år, og resultatet blir for de fleste depresjon, som igjen kan få de forskjelligste utslag.

Mange av disse kan bli hjulpet ved attføring, som igjen kan gjøre dem skikket til et mindre krevende arbeid. Mange kunne ha vært hjulpet hvis de hadde søkt lege og psykiatrisk hjelp tidligere, men jeg tror at det å søke psykiater, det er det siste en gjør her i livet, noe som selvfølgelig er beklagelig. Vi kan her vise til at det er påfallende mange som kommer seg etter en attføring og dermed får selv-tilliten og livsmotet tilbake.

— Det som slår meg mest er likegyldigheten disse preges av.

— Kan ikke en langvarig bruk av beroligende midler føre til uønskede bivirkninger?

— Det er klart at mange medikamenter virker beroligende men samtidig sløvende. Det er i det hele tatt vanskelig å finne medikamenter som ikke har slike bivirkninger.

Mange psykisk krigsskadde kan bli hjulpet av beroligende medikamenter slik at de kan fortsette sitt daglige virke. Medikamentell terapi vil gi en radikal endring av tilstanden såfremt det ikke dreier seg om ren depresjon.

— Hvordan opplever du selv disse krigsskadde, som etter alle disse årene må søke hjelp?

— Det som slår meg mest er likegyldigheten. Mange har med seg sin kone, og det er som regel hun som fører ordet, pasienten får en ikke i tale i første omgang. Tretthets-symptomene og resignasjonen er i det hele tatt det mest iøynefallende.

— Er det lett å få krigspensjon.

— Det blir selvfølgelig tatt en del undersøkelser, og overfor Rikstrygdeverket skal mange krav oppfylles, slik at det for den pensjons-søkende kan bli en lang vandring fra kontor til kontor. Det er derfor små muligheter for en som ikke er berettiget til pensjon, å bli pensjonist. Jeg forstår der mange som føler at de blir sett på som «pensjons-svindlere». Det er beklagelig at disse i tillegg til sine sjelelige vansker også skal få problemer på grunn av at de har et ikke synlig handicap.

Smedar og - - - Frå side 5

vart han i seks år. Då kjøpte dei seg ein gard på Døving og dreiv den i sju år. Men Lars var nok meir handverkar enn gardbrukar, så det bar attende til smia på Sylte. Lars var sjølv lærd, men ein allsidig handverkar. Fekk han fortalt korleis eit arbeid skulle gjerast, var det nok for han. Lars smidde eit og anna for børsesmeden Tore Larsson Døving, og Tore fortalde til Lars alt det han ville vite om børsarbeid. Så laga Lars si eiga børs. Ho hadde ei riflepipe og ei haglepibe, og dei kunne setjast på børsa etter som det høvde best. Huslyden Sigurd Dale tek vare på denne børsa no. Sidan vølte Lars mange andre børsar.

I 1887 reiste Lars og huslyden til Amerika, men dei vart der berre eit år. «I fann ikkje - Amerika, ej» — hermer dei etter han.

Amerika hadde nok ikkje vorte det han venta. Då han kom heim att, flytte han til Ytredal og bygde seg smie like ved vegen, på Gjertbruken. Der tok han til med å leggje jarnskoning på hjul, truleg ein av dei første, — om ikkje den første — som gjorde slikt i Norddal.

Kring 1895 kjøpte han eit hus i Dalsbygda og vart der resten av si tid. Olin døyde i 1923, Lars i 1929. Lars var alt då ein seghelt som alle såg opp til. Han var ein dugande veidemann, for mykje i fjella på småviltjakt, men Rasmus N. Grønningseter hadde og høyrte fortalt at Lars hadde skote mange bjørnar. Likevel var han mest vidgjeten for smeddugeiken sin. Når Lars skulle nemne betalinga, sa han ofte: «Då gjeng både nolo lite kol, å noke lite jarn. Å se gjeng då ei flå for kvar hete, måvite». Det var glokalet han sikta til.

Karl Dale skreiv minneord om han, og m.a. dette:

«Han var ein tenar for andre — med nyttig, og godt arbeid — med gode råd — og alltid manande og formanande til det som var godt. Difor hadde han og vunne seg ein venekrins som få».

HÆLSPIKAR

Fram til 1930-åra var hælspikar i bruk både på skor og styvlar. Hælen vart meir slitesterk, og ein gjekk tryggare på hælkeføre og skaresnø. Spikaren var heimesmidd. Somme smidde så mykje at det vart ei bra attåtnering. «Ebbespiikaren» var ei tid godt omtykt i bygdene i Norddal og enno vidare.

Ebbe Torsteinsson Helstad f. 1862 på Stranda, vart gift i 1888 med Olin Hanna Andersdtr Relling, og så vart han gardbrukar der. Attåt smidde han hælspikar og selde for 1 øre stykket. Då heldt han både jarn og kol. I arbeidet brukte han ei såkalla «spikarlo» — ei jarnplate med hol til spikaren. Når hans hadde varma jarnet, smidde han først stolpane på spikaren. På ei «hoggebeit» hogg han så spikaren frå emnet, med høveleg tillegg for hovudet, og la emnet inn att i avlen. Med tre-fire hammarslag forma han så spikarhovudet. Ebbe greidde å smi tre-fire spikarar mellom kvar gong han laut friske opp att elden med blåsebelgen. Med trening og handlag gjekk arbeidet utruleg fort.

Hæljarn vart og mykje brukt. Det likna ein liten hesteko, og låg under skohælen, langs kantane.

Om Ivar Pedersson Rødal, f. 1818, er det fortalt at han var «overlag te kunstnar» og kunne lage mest kva det skulle vere, utan stort av verkty. Sonen, Karl, f. 1879, var av same slaget. I ungdomen gjekk han Hjerleids arbeidsskule, og då han kom attende til Taffjord, tok han til å lage finare møblar, og han selde både til Sverige og

England. Han laga og fine bruksting av jarn, kopar og tin, for han var allsidig handverkar som få. Smed og mekanikar var han og, så då Taffjord Kraftselskap tok til med utbygginga, vart han først leiar for den mekaniske verkstaden og sidan maskinist på kraftstasjonen.

I fritida heldt han fram med arbeidet i sin eigen verkstad, og hadde eit uvanleg gløgt auge for dei verdiane som fanst i sjølv emnet, og visste å nytte dei ut. Av ei «bjørkekule» kunne han såleis trylle fram ei skål med minne frå naturen — skog og fjell, blommar, dyr og fuglar.

BATBYGGING OG BARBYGGJARAR

Det har sikkert vore bygt båtar i Fjørå i lange tider. Kring 1730 var det rikt fiske langs kysten, både av sild og torsk. Då vart det storrift om båtar, store og små, og i Fjørå hadde dei både vyrke, fagkunnskap og arbeidsfolk. Båtbord vann dei i fureskogen. Det trongst 14 bord til ein vanleg færing. Stokkane måtte vere seks eller fem alner og dei på seks laut vere noko bogne. Båtborda vart laga ut av stokkane med handsag av to mann som sto på ei «sagstelling», laga av lange stokkar. Ein mann stod over stokken som skulle sagast, og ein under, og så drog dei saga opp og ned mellom seg. Kjøl og innved måtte helst ha fått rette skapet i voksteren. Tjære brende båtbyggjarane sjølve, og for det meste smidde dei og båtsaum og beslag sjølve.

«Båt-Rasmus» — Rasmus Knutsson Nerhus — var båtbyggjar på 1800-talet. Mor hans — Marte Rønneberg — vart gift til Nerhus i 1782. Rasmus budde i Reiten, og smia stod like attmed stova hans. I stova hadde han berre grue, ikkje omn, og til lys brukte han tran-kolar. Rasmus var formann for båtbyggjararbeidet, og det seiest at han bygde 3-400 båtar i si tid. Han kunne bygge ein færing på ei veke, heilt aleine. Han brukte ikkje mælereiskap, la berre olbogen attåt og mølte med fingrane. Og treftest gjorde det, Rasmus for og i andre bygder og bygde båtar, og elles laga han ei mengd auser og auskjer som han selde til fiskarane. Det fortelst og at han trudde fullt og fast på dei underjordiske.

«Sti-Kristian» — Kristian Nilsson Ytterlid f. i 1834, var og ein sers allsidig handverkar: møbelsnikkar, smed og rokkedreiar men han bygde og mange båtar, serleg førslebåtar og færingar. Han hadde skaffa seg spindel, og tidt dreia han føtene på dei møblane han laga. (Sjå og artikkelen «Samferdsle. Ferdsla på sjøen».

«Tjaldur» - -

Fra side 2

et. Triveselsmomentet er nok en sterkt medvirkende årsak til at foreningens medlemmer ikke samles oftere.

Religiøst tilsnitt

Frelsesarmeens allsidige leder i Alesund, major Torbjørn Vang, har en finger med i spillet også under førjuls møtene i «Tjaldur». De to siste årene har han assistert under opptakene og gitt programmet et lite religiøst tilsnitt med sine korte andakter, samtidig som han friskt akkompagnerer julesangen på piano.

Vang nytter også anledningen til å hilse gamle kjente. I to perioder har han nemlig vært stasjonert på Færøyene, der avdelingen i Torshavn er lagt under Frelsesarmeen i Norge — fornuftig nok!

Eller hva sier danskene?

Tekst: Dagfinn Havnen ★ Foto: Oddbj. Rasmussen

tvilelsen seg. Maktesløs er vel ordet en bruker om en som ikke klarer å mestre selv de mest dagligdage situasjoner. Det er verst de dagene da pensjonen skal hentes, ingen kan jo se at jeg har noen som helst krigsskade eller sykdom, og jeg føler at jeg blir sett på som en løgnaktig parasitt.

Vel, jeg er bare en av mange, faktisk en av dem som er bedre stillet. Pensjonen holder, de største økonomiske problemene borte, og heldigvis har jeg en sjark, slik at jeg har fritidsbeskjeftigelse.

Hvor mange er det ikke som har det slik som denne mannen. Menn som bare

tilsynelatende er friske og veltilpasset, men likevel er sjelelig invalide.

Menn som den dag i dag står ansikt til ansikt med en fjern krig, og som må leve med krigshandlinger de som trenede soldater gjorde automatisk, uten å nøle.

De betaler ennå krigens pris.